

УДК 001:81'42]:316.77-024.63

DOI <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.2.45>

**Гальона Наталія Павлівна,**

*кандидат філологічних наук, доцент,*

*професор кафедри української мови*

*Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

*orcid.org/0000-0003-2652-3945*

*n.p.halona@udu.edu.ua*

**Дудко Ірина Володимирівна,**

*кандидат філологічних наук, доцент,*

*професор кафедри української мови*

*Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

*orcid.org/0000-0003-2644-4374*

*i.v.dudko@udu.edu.ua*

**Калита Оксана Михайлівна,**

*кандидат філологічних наук,*

*доцент кафедри стилістики української мови*

*Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

*orcid.org/0000-0003-3776-0575*

*o.m.kalyta@udu.edu.ua*

**Шемер Валентина Григорівна,**

*кандидат філологічних наук, доцент, професор,*

*завідувач кафедри української мови*

*Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

*orcid.org/0009-0008-3971-8358*

*v.h.shemet@udu.edu.ua*

## **ОСОБЛИВОСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ**

У статті розглянуто актуальне питання міжкультурної комунікації в науковому дискурсі, що набуває особливої ваги в умовах глобалізації науки, розширення ділових контактів й активної участі дослідників у міжнародних академічних обмінах. Відзначено значущість ефективного міжкультурного спілкування для успішного наукового пошуку, впровадження інновацій, розвитку міжнародної співпраці та формування взаєморозуміння між представниками різних культур. Міжкультурну комунікацію визначено як інтегративний процес, що охоплює філософсько-культурологічні, соціально-психологічні, лінгвістичні та когнітивні аспекти. Окреслено основні виклики, які постають перед науковцями в контексті міжкультурної взаємодії: мовні бар'єри, стилістичні відмінності, складність адаптації до іноземного академічного стилю, недостатнє знання локального соціокультурного контексту, а також проблема протидії мікроагресіям у науковому спілкуванні. Проаналізовано відмінності між західноєвропейською та східноєвропейською академічною традицією в побудові аргументації, способах викладу результатів дослідження, уживанні дієслівних форм, засобів логічного зв'язку та термінології. Відзначено пріоритети сучасного наукового дискурсу: принципи академічної доброчесності, дотримання етичних норм міжкультурної взаємодії, залучення міждисциплінарних досліджень та методів. Сформульовано рекомендації щодо розвитку навичок академічного письма та критичного мислення здобувачів наукового ступеня, загалом підвищення ефективності міжкультурної комунікації в глобальному академічному просторі.

**Ключові слова:** міжкультурна комунікація, науковий дискурс, академічний стиль, толерантне мовлення.

---

**Galona Nataliia,**  
*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,  
Professor at the Department of Ukrainian Language  
Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University  
orcid.org/0000-0003-2652-3945  
n.p.halona@udu.edu.ua*

**Dudko Iryna,**  
*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,  
Professor at the Department of Ukrainian Language  
Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University  
orcid.org/0000-0003-2644-4374  
i.v.dudko@udu.edu.ua*

**Kalyta Oksana,**  
*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor  
at the Department of the Stylistiks of Ukrainian Language  
Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University  
orcid.org/0000-0003-3776-0575  
o.m.kalyta@udu.edu.ua*

**Shemet Valentina,**  
*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,  
Professor, Head of the Department of Ukrainian Language  
Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University  
orcid.org/0009-0008-3971-8358  
v.h.shemet@udu.edu.ua*

## **THE SPECIFIC FEATURES OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN SCIENTIFIC DISCOURSE**

The article examines the features of intercultural communication in scientific discourse, which gains particular importance in the context of science globalization, the expansion of contacts, and the active researchers' participation in international academic exchanges. The significance of effective intercultural communication for successful scientific inquiry, innovation implementation, the development of international cooperation, and the establishment of mutual understanding among representatives of different cultures is emphasized. Intercultural communication is defined as an integrative process encompassing philosophical-cultural, socio-psychological, linguistic, and cognitive aspects. The main challenges faced by researchers in the context of intercultural interaction are outlined: language barriers, stylistic differences, difficulties in adapting to a foreign academic style, insufficient knowledge of the local sociocultural context, and the problem of countering microaggressions in scientific communication. The article clarifies the differences between Western European and Eastern European academic traditions in argumentation structures, presentation of research results, use of verb forms, logical connectors, and terminology. The priorities of modern scientific discourse are highlighted: principles of academic integrity, adherence to ethical norms of intercultural interaction, and the incorporation of interdisciplinary research and methods. The article offers recommendations for the development of academic writing and critical thinking skills among doctoral candidates, as well as for enhancing the overall effectiveness of intercultural communication in the global academic space.

**Key words:** intercultural communication, scientific discourse, academic style, tolerant language.

У сучасному глобалізованому світі, в умовах суцільного його захоплення найсучаснішими досягненнями науково-технічного прогресу, зокрема масовою цифровізацією як однією

з визначальних тенденцій розвитку суспільства, спілкування стає дедалі більш значущим, забезпечуючи не лише обмін повідомленнями між його учасниками, а й злагодженість у їхніх діях

та оцінках. Необхідність взаємодіяти з представниками інших країн і культур спонукає до постійного пошуку ефективних форм та засобів людської комунікації. Від ефективності міжкультурної комунікації залежить насамперед результативність соціально-політичних процесів, наукових досліджень та їх упровадження, налагодження економічних відносин та ін.

**Актуальність статті.** Нині широкого міжкультурного характеру набуває комунікація в науковій галузі. Учені прагнуть до розширення міжнародних контактів з метою обміну результатами досліджень, беруть участь у міжнародних конференціях, публікують статті в журналах, орієнтованих на якнайбільшу аудиторію. У цьому контексті особливо актуальними є дослідження міжкультурної комунікації в межах наукового дискурсу, мовна організація якого передбачає дотримання певних жанрових, стилістичних, логіко-композиційних та психолінгвістичних норм. Водночас став загальновідомим той факт, що для ефективного міжкультурного спілкування недостатньо досконалого володіння іноземною мовою, а серйозною перешкодою може бути незнання локальних культурних особливостей, традицій, умов розвитку й функціонування певної галузі.

**Мета і завдання дослідження.** Метою статті є з'ясування особливостей міжкультурної комунікації в науковому дискурсі, виявлення основних перешкод успішній комунікації та шляхів їх подолання.

**Аналіз наукових джерел.** Міжкультурну комунікацію розглядають як процес обміну інформацією між представниками різних культур, у якому зміст і форма повідомлення та мовна поведінка залежать не лише від особливостей певної мовної системи, а й від культурного контексту й традицій. Докладний дефініційний аналіз поняття «міжкультурна комунікація» засвідчив інтегративний характер цього феномену, що об'єднує філософсько-культурологічні, соціально-психологічні, комунікативні та лінгвістичні аспекти (Бойчук, 2022). Нині досліджено лінгвістичні та культурно-антропологічні аспекти міжкультурної комунікації, визначено роль когнітивної лінгвістики й антропоцентричної парадигми в цьому процесі (Середа, 2020). Увагу переважно зосереджено на лінгвістичному аспекті міжкультурної комунікації, аналізі мовних бар'єрів та ролі

мовного коду в міжкультурному діалозі. Водночас відзначено важливість культурного та соціального контексту у вербальному спілкуванні (Лебедева, 2013).

Культура пронизує всі аспекти життя, впливає на розвиток людини і формування її картини світу, визначає її ставлення до інших людей, формує алгоритми процесів навчання й пізнання світу. Чимало філософів та культурологів у питанні сутності міжкультурної комунікації «поділяють ідею «культурних універсалій» як маркера, що розкриває загальне в одиничному, а також доповнюють це трактування ідеєю інваріантної основи національно-своєрідних загальнолюдських цінностей» (Печеранський, 2021, с. 66). Водночас у кожній культурі загальне виявляється по-своєму. Культура є тим механізмом, який поєднує універсальне та унікальне, тому особлива увага має бути приділена динаміці «культурних універсалій» (Печеранський, 2021, с. 68).

Тож «міжкультурна комунікація є соціально зумовленим комунікативним процесом інформаційної взаємодії в контексті культурного обміну, що здійснюється з метою досягнення взаєморозуміння між носіями різних культур» (Бойчук, 2022).

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Аналіз вимог для здобувачів наукового ступеня у вітчизняній та зарубіжній науці, спостереження та опитування дали підстави для узагальнень і рекомендацій в аспекті міжкультурної комунікації академічних спільнот. Використано, зокрема, матеріали De Montfort University (м. Лестер, Велика Британія), Единбурзького університету, досвід викладання відповідних курсів для здобувачів наукового ступеня «доктор філософії» в Регенсбурзькому університеті (м. Регенсбург, Німеччина) та Українському державному університету імені Михайла Драгоманова.

Науковий дискурс відображає особливий вид дослідницької та культурно-мовної діяльності, що характеризується об'єктивністю, точністю, логічністю, аргументацією. Із виходом за межі вітчизняної науки в міжкультурному науковому середовищі сама людина одночасно стає і об'єктом, і суб'єктом взаємодії культур. У цій комунікації може відбуватися як конструктивна, так і деструктивна взаємодія науковців як представників різних культур.

Завдання вченого – забезпечити максимально ефективний процес наукового пошуку та обміну результатами досліджень у міжнародній науковій спільноті. Популярними різновидами міжкультурної комунікації в сучасному науковому дискурсі є конференції, симпозиуми, семінари, вебінари, круглі столи, майстеркласи, програми обмінів, гранти тощо.

Особливості міжкультурної взаємодії в науковому середовищі виявляють себе в спільних та відмінних рисах, а також різнопланових викликах, що зумовлені культурними й власне мовними чинниками.

Мова дослідження. Обмежена компетенція в іноземній мові ускладнює передавання змісту й не може забезпечити такої вимоги наукового стилю, як точність та повнота інформації. Функціональні навички досить високого рівня знання іноземної мови не забезпечують належний рівень опанування її наукового стилю. Для розв'язання проблеми знадобиться тривалий час і значні зусилля. Це однаковою мірою стосується як українських аспірантів, які беруть участь у міжнародних конференціях, публікаціях, конкурсах на отримання грантів, так і зарубіжних здобувачів, що навчаються в Україні. Наслідками є нерозуміння наукової інформації, зниження якості створеного наукового тексту, викривлення фактів та результатів. Тому важливими освітніми компонентами в підготовці здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти є англійська та українська наукові мови. Вони сприятимуть засвоєнню стандартів написання наукових текстів, розвитку навичок дотримання літературних норм, розрізненню паронімів, використання засобів зв'язку та вставних конструкцій тощо.

Риторика і стиль. Академічний дискурс відображає спосіб мислення та типи висловлювань у різних культурах. Цим зумовлені різні підходи до структуризації тексту, побудови аргументації, формулювання гіпотези. Так, у західноєвропейській науці неодноразово порушували й активно обговорювали питання побудови аргументації за допомогою індукції та дедукції. Особливо дискусійним було надання переваги одному з підходів і повного заперечення іншого.

Установлено, що англomовна наукова традиція тяжіє до чіткості, структурованості та спрощення викладу, тоді як східноєвропейські чи

азійські автори надають перевагу непрямим формам викладу, експресивності, багатомпонентним мовним засобам (Feiyang Zhang, 2024, с. 146). В англійському академічному письмі превалює стислість та простота висловлення. «Короткі речення вживають частіше, щоб уникнути двозначності передавання інформації» (Feiyang Zhang, 2024, с. 147).

Особлива роль у посиленні ефективності міжкультурної наукової взаємодії належить термінологічному апарату науки. Уніфікація термінології – необхідна умова успішного спілкування академічних спільнот. У сучасному науковому стилі української мови відбувається активне формування та впорядкування термінології. У цьому процесі простежуються дві тенденції: ліквідація наслідків багаторічної насильницької русифікації, відновлення автентичних слів і форм та створення термінологічного апарату, здатного забезпечити ефективну міжкультурну наукову комунікацію.

У рекомендаціях щодо дотримання наукового стилю виявлено спільні та відмінні риси, які усталилися в традиції вітчизняної й зарубіжної науки. «Англійське академічне письмо підкреслює об'єктивність викладу, що відображено в тенденції до десуб'єктивації мови. Використання третьої особи та пасивного стану має на меті послабити суб'єктивність і підкреслити незалежність дослідження» (Feiyang Zhang, 2024, с. 147). З метою об'єктивації наукового викладу в українській мові рекомендовано вживати безособові дієслівні форми (*визначено, узагальнено*) та форми третьої особи множини (*розглядають, виокремлюють, класифікують*), водночас уникати вживання пасивних дієслів на взірць *аналізується, досліджується*.

Спільними для вітчизняного та англійського академічних стилів є рекомендації прагнути до лаконічності висловлення, уникаючи багатослів'я (замість *провести дослідження – дослідити, здійснити аналіз – проаналізувати, зробити узагальнення – узагальнити*); використовувати засоби зв'язку, що мають виразну семантику, для забезпечення логічної послідовності викладу; виявляти досконале володіння фаховою метамовою.

Загалом, «спираючись на знання про міжкультурну комунікацію та за допомогою критичного мислення можна визначати риторичні моделі для спілкування із зарубіжними



партнерами. Упровадження кроскультурної компоненти в навчальні плани сприяє розвитку навичок аналітичного мислення та навчає обирати риторичні стратегії, які є релевантними в кожній ситуації» (Бобрівник, Гайдученко, 2019, с. 112–113).

Акценти та пріоритети. Чи не найголовнішим пріоритетом у сучасній зарубіжній та вітчизняній науці є дотриманням принципів академічної доброчесності та сповідування нульової толерантності до плагіату. Легалізація цієї норми в Україні сприяла зростанню довіри міжнародної наукової спільноти до вітчизняних досліджень.

У виборі галузі та напрямку наукового пошуку пріоритетними в зарубіжній науці стають міждисциплінарні дослідження та методи. Ця тенденція суттєво впливає на тематику робіт вітчизняних здобувачів, зокрема в лінгвістиці. Наукові студії в галузі соціо-, медіа-, психо- та етнолінгвістики, а також міграційної лінгвістики корелюють з інтересами міжнародної наукової спільноти та активізують міжкультурну фахову комунікацію.

Організація процесу наукового пошуку та оформлення його результатів у вітчизняній і західноєвропейській науці не мають суттєвих розбіжностей. Водночас помітною відмінністю в презентації результатів дослідження молодих учених донедавна був акцент на певних компонентах: у вітчизняних статтях, зокрема лінгвістичних, значне місце було відведене аналізу нового фактичного матеріалу та узагальненням, зробленим на цій основі, тоді як представники західноєвропейської науки не менш важливими вважали докладне, поетапне обґрунтування застосованих методів та критичний аналіз наукової літератури, опублікованої переважно за останні п'ять років. Відповідно фіксувалося дещо відмінне сприйняття наукової новизни роботи.

І нарешті, у міжкультурній комунікації науковців варто акцентувати на першому заявленні про роботу. У цьому аспекті потребує уважного опрацювання жанр електронного листування представників наукової спільноти, який може мати значні локальні відмінності. Найчастіше з електронного листа починається міжкультурний контакт науковців, і для успішного представлення своєї наукової діяльності здобувач насамперед має дізнатися про місцеві

соціокультурні особливості, завчасно проаналізувати зразки відповідного жанру, його моделі та ключові слова. Структурні компоненти ділового електронного спілкування між представниками різних культур, їх градація та розташування, етичні формули можуть суттєво відрізнятися і створювати ситуації непорозуміння чи навіть конфлікту.

Мікроагресії та толерантне мовлення. Європейські країни мають тривалу історію та великий досвід спілкування в мультикультурному середовищі, пов'язаний переважно з потужними міграційними процесами: з'ясовано основні причини міжкультурних конфліктів, вироблено методи розпізнавання мікроагресій та уникнення хейтспічу, культивується повага до розмаїття (Diversity), постійно акцентують на перевагах такого явища.

Якщо проблеми відкритої дискримінації в Україні сьогодні успішно розв'язують, то питання прихованих мікроагресій створюють значні труднощі в міжкультурному спілкуванні, зокрема й у строкатому науковому середовищі. Мікроагресії, вербальні чи невербальні, часто ненавмисні (неусвідомлені), передають прилизлі, негативні сигнали для цільової аудиторії. Вони є результатом стереотипів, які засвоєні через історичні та соціокультурні умови і блокують здатність спрогнозувати вплив на інших. В академічній комунікації неусвідомлені мікроагресії можуть мати місце в дискусіях, обговореннях, наукових діалогах, на захисті результатів досліджень і набувають форм невимушених зауважень без запиту, недоцільних чи неправомірних запитань для приниження наукового опонента, заперечень інновацій та іншокультурних елементів, піддавання сумнівам чужого дослідницького досвіду, загалом будь-яких коментарів, заснованих на стереотипах. Країни Східної Європи об'єктивно не мають досвіду розпізнавання мікроагресій та запобігання їм, а спілкування традиційно тяжіє до стереотипізації. У цьому аспекті прикладом формування відповідних компетенцій можуть слугувати освітні курси для студентів та здобувачів, покликані допомогти розпізнавати мікроагресії і знаходити засоби протидії їм (Microaggressions, 2024).

**Висновки.** Міжкультурна комунікація в науковому дискурсі потребує не лише володіння мовою, а й знання культурних традицій,

специфіки академічної взаємодії, стандартів наукового стилю. Особливості міжкультурної комунікації виявляються в загальній комунікативній компетентності представників різних країн (розумінні культурних кодів, стилістики та риторики, мовної специфіки й культурних традицій інших народів); дотриманні етичних норм спілкування й толерантної мовної поведінки; уніфікації термінології; дотриманні принципів академічної доброчесності; у повазі до інших поглядів та інновацій; загалом – акцентуванні на логіці та стандартизації,

притаманних сучасному світовому, зокрема загальноєвропейському академічному дискурсу.

Стандартизація наукового дискурсу в Європі та в усьому світі безпосередньо впливає на ефективність досліджень. Подолання комунікативних бар'єрів сприятиме поглибленню міжнародної наукової співпраці, підвищенню якості досліджень та ефективному поширенню знань, тому формування міжкультурної академічної компетентності має бути одним із пріоритетів сучасної лінгводидактики.

### Список використаних джерел:

- Бобрівник, С. Л., Гайдученко, С. В. (2019). Риторика міжкультурного спілкування: письмовий діловий дискурс у контексті міжкультурної комунікації. *Наукові праці КНЕУ*. 27. 112–118.
- Бойчук, В. (2022). Дефініційний аналіз феномену міжкультурної комунікації. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 51. 28–31.
- Гальона, Н., Дудко, І. (2020). Основи мовознавчої творчості: навчально-методичний посібник. Київ. URL: <https://api.man.gov.ua/api/assets/man/31847495-264b-447a-92a3-52fa167c3f57/>
- Лебедєва, Л. Е. (2013). Міжкультурна комунікація: лінгвістичний аспект. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 9(1). 246–252.
- Малинка, Ю. Г. (2012). Толерантність як результат міжкультурної комунікації в умовах глобалізації. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія*. 2. 123–127.
- Печеранський, І. П. (2021). Філософсько-культурологічний дискурс як методологічна платформа в рамках сучасних дискусій стосовно міжнародних відносин. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 8. 62–75.
- Серєда, Г. (2020). Міжкультурна комунікація: лінгвістичний та культурно-антропологічний аспекти. *Біоніка інтелекту*. 1(94). 12–18.
- Murray, R. (2002). *How to write a thesis*. Buckingham: Open University Press.
- Feiyang, Zhang (2024). Comparative Study of the English-Chinese Academic Discourse System. *International Journal of Education and Humanities*. Vol. 17. No. 2. 146–149.
- Microaggression, (2024). *The University of Edinburgh*. URL: <https://equality-diversity.ed.ac.uk/students/microaggressions>

### References:

- Bobrivnyk, S. L., Haiduchenko, S. V. (2019). Rytoryka mizhkulturnoho spilkuvannia: pysmovyi dilovyi dyskurs u konteksti mizhkulturnoi komunikatsii [The Rhetoric in intercultural communication: written business discourse in the context of intercultural communication]. *Naukovi pratsi KNEU – Scientific Notes Of Kyiv National Economic University*, 27. 112–118 [in Ukrainian].
- Boichuk, V. (2022). Definitsiinyi analiz fenomenu mizhkulturnoi komunikatsii [Definition analysis of the phenomenon of intercultural communication]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Pedahohika. Sotsialna robota – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Pedagogy. Social Work*, 51. 28–31 [in Ukrainian].
- Galona, N., Dudko, I. (2020). Osnovy movoznavchoi tvorchosti: navchalno-metodychnyi posibnyk [Fundamentals of linguistic creativity: A study guide]. Kyiv. Retrieved from: <https://api.man.gov.ua/api/assets/man/31847495-264b-447a-92a3-52fa167c3f57/> [in Ukrainian].
- Lebedieva, L. E. (2013). Mizhkulturna komunikatsiia: lnhvistychnyi aspekt [Intercultural communication: linguistic aspect]. *Filolohichni studii: Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Philological Studies: The Scientific Publication of Kryvyi Rih State Pedagogical University*, 9(1). 246–252 [in Ukrainian].
- Malynka, Yu. H. (2012). Tolerantnist yak rezultat mizhkulturnoi komunikatsii v umovakh hlobalizatsii [Tolerance as a result of cross-cultural communication in the conditions of globalization]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Filosofiia. Kulturolohiia – Proceedings of the National Aviation University. Philosophy. Cultural Studies*. 2. 123–127 [in Ukrainian].

Pecheranskyi, I. P. (2021). Filosofsko-kulturolohichniy dyskurs yak metodolohichna platforma v ramkakh suchasnykh dyskusii stosovno mizhnarodnykh vidnosyn [Philosophically-cultural discourse as the methodological platform in the frames of modern discussions on international relations]. *Mizhnarodni vidnosyny: teoretyko-praktychni aspekty – International Relations: Theory and Practical Aspects*, 8. 62–75 [in Ukrainian].

Sereda, H. (2020). Mizhkulturna komunikatsiia: linhvistychnyi ta kulturno-antropolohichniy aspekty [Intercultural communication: linguistic and cultural barriers]. *Bionika intelektu – Bionics of Intelligence*, 1(94). 12–18 [in Ukrainian].

Murray, R. (2002). *How to write a thesis*. Buckingham: Open University Press [in English].

Feiyang, Zhang (2024). Comparative Study of the English-Chinese Academic Discourse System. *International Journal of Education and Humanities*. Vol. 17. No. 2. 146–149 [in English].

Microaggression, (2024). *The University of Edinburgh*. Retrieved from: <https://equality-diversity.ed.ac.uk/students/microaggressions> [in English].